

[Time: 3 Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B: 1. **All** questions are **compulsory**.
2. **Figures** to the **right** indicate full **marks**.

- Q.1.(A)** Select the right answer and rewrite the statement. (**any 10**) **10**
- 1) Social infrastructure does not include _____ .
 - a) Agriculture
 - b) Education
 - c) Family welfare
 - d) None of the above
 - 2) _____ is an initiative to make India a manufacturing hub.
 - a) Skill India
 - b) NITI Aayog
 - c) Invest India
 - d) Make in India
 - 3) Project approved by Foreign Investment Promotion Board (FIPB) is _____ .
 - a) Coca-cola
 - b) General Electric
 - c) McDonalds
 - d) All of the above
 - 4) The average agricultural growth rate since 2000 is _____ .
 - a) Above 4%
 - b) Less than 4%
 - c) 4%
 - d) None of these
 - 5) Kisan credit card was introduced by _____ .
 - a) RBI
 - b) NABARD
 - c) Co-operative banks
 - d) RRBs
 - 6) Regulated markets aim at protecting _____ .
 - a) Consumers
 - b) Farmers
 - c) Both (a) and (b)
 - d) Traders
 - 7) Competition Act is not applicable in the following cases.
 - a) Public Financial institutions
 - b) Foreign Institutional Investors (FIIs)
 - c) Banks
 - d) All of the above
 - 8) MSMEs means _____ .
 - a) Micro, small and medium Enterprises
 - b) Mini, small and medium Enterprises
 - c) Micro, small and medium Employment
 - d) None of the above
 - 9) Tourism policy highlights _____ .
 - a) Swagat (Welcome)
 - b) Soochna (Information)
 - c) Suvidha (Facilitation)
 - d) All of the above

- 10) Virtual banking aims at rendering banking services through _____ .
- a) Branch expansion
 - b) Advancing cheap credit
 - c) Use of IT services
 - d) Deposit mobilisation
- 11) Which of the following committee was established to suggest insurance sector reforms?
- a) Malhotra committee
 - b) Rangarajan committee
 - c) Narashimhan committee
 - d) Raja chelliah Committee
- 12) Money market deals in the borrowing and lending of short term loans for a period of _____ .
- a) Less than or equal to 565 days
 - b) Less than or equal to 465 days
 - c) Less than or equal to 365 days
 - d) None of the above

Q.1) (B) State whether the following statements are true or false (any 10) 10

- 1) The New Economic Policy 1991 was announced by the union finance Minister Dr. Manmohan Singh.
- 2) The SDGs and Millennium Development Goals (MDGs) are same.
- 3) The FDI policy 2017 has given a boost to foreign investments in startups.
- 4) Agricultural price policy is necessary to improve terms of trade in favour of farmers.
- 5) Share of co-operative banks in institutional agricultural finance is declining.
- 6) Regulated markets render useful service both to the producers and consumers.
- 7) IPO and FPO are identical methods of disinvestment.
- 8) SIDBI is only a refinancing agency and does not provide direct assistance to small units.
- 9) India has several legislations for prevention and control of industrial pollution.
- 10) Internet banking is a product of e-commerce in the field of banking and financial services.
- 11) Under call money market, funds are transacted on monthly basis.
- 12) Mutual funds in India have not helped the capital market to grow.

Q.2) Answer any two of the following 15

- a) Discuss the role of social infrastructure in education.
- b) Examine various skill development and training programmes.
- c) Discuss the various advantages of foreign direct investment.

Q.3) Answer any two of the following 15

- a) Explain the main features of the National Agricultural Policy 2000.
- b) Critically examine the agricultural price policy of the government of India.
- c) Discuss the various measures introduced by the government to improve agricultural marketing in India.

Q.4) Answer any two of the following 15

- a) Enumerate the achievements of disinvestment policy in India.
- b) Discuss the measures to control industrial pollution in India.
- c) What role has the services sector played in India since 1991 ?

- Q.5) Answer **any two** of the following **15**
- a) Bring out the issues and challenges of banking industry in India.
 - b) Explain the Structure of Indian money market.
 - c) Examine the various capital market reforms introduced in India.
- Q.6) Write short notes on (**any four**) **20**
- a) Objectives of New Economic Policy
 - b) Sources of agricultural finance
 - c) Competition Act, 2002
 - d) Recent trends in Insurance industry in India.
 - e) Role of MNCs in India
 - f) The major components of supportive enabling environment.
-

मराठी रूपांतर

(३ तास)

गुण : १००

- सुचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 (२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका प्रमाण मानावी

१. अ) योग्य उत्तराची निवड करून विधाने पुन्हा लिहा. (कोणतेही १०) १०
- १) सामाजिक पायाभूत सुविधांमध्ये ----- चा समावेश होत नाही.
 अ) शेती ब) शिक्षण
 क) कुटूंब कल्याण ड) वरीलपैकी नाही
- २) ----- या प्रयत्नातून भारताला उत्पादनाचे जागतिक केंद्र बनवायचे आहे.
 अ) कौशल्य भारत ब) निती आयोग
 क) भारतात गुंतवणूक करा ड) भारतात बनवा
- ३) परकीय गुंतवणूक प्रोत्साहन मंडळाकडून ----- प्रकल्पाला परवानगी देण्यात आली.
 अ) कोका-कोला ब) सामान्य उर्जा/वीज
 क) एम.सी.डोनाल्ड्स ड) वरील सर्व
- ४) सन २००० पासून शेती क्षेत्राचा वृद्धी दर सरासरी ----- आहे.
 अ) ४% पेक्षा अधिक ब) ४% पेक्षा कमी
 क) ४% ड) वरीलपैकी एकही नाही
- ५) किसान क्रेडीट कार्ड योजनेची सुरवात ----- मार्फत करण्यात आली.
 अ) भारतीय रिझर्व्ह बँक ब) राष्ट्रीय शेती व ग्रामीण विकास बँक
 क) सहकारी बँका ड) प्रादेशिक ग्रामीण बँका
- ६) नियंत्रित बाजारपेठेचा उद्देश ----- चे संरक्षण करणे हा आहे.
 अ) ग्राहक ब) शेतकरी
 क) अ आणि ब दोन्ही ड) व्यापारी
- ७) खालीलपैकी कोणत्या क्षेत्राला स्पर्धा कायदा २००२ मधून वगळले आहे.
 अ) सार्वजनिक क्षेत्रातील वित्तीय संस्था ब) परकीय संस्थात्मक गुंतवणुकदार
 क) बँका ड) वरील सर्व
- ८) एम.एस.एम.ई. (MSMEs) म्हणजे -----
 अ) माईक्रो, स्मॉल अँड मेडिअम ब) मिनी, स्मॉल अँड मेडिअम
 एन्टरप्राईजेस एन्टरप्राईजेस
 क) माईक्रो, स्मॉल अँड मेडिअम एम्प्लॉमेंट ड) वरील पैकी एकही नाही

- १) पर्यटन धोरण पुढीलपैकी ----- महत्त्व देत आहे.
 अ) स्वागत ब) सुचना (माहिती)
 क) सुविधा ड) वरील सर्व
- १०) व्हर्च्युअल बँकिंग सेवेचा उद्देश बँकेच्या सेवा ----- मार्फत पुरविणे हा आहे.
 अ) शाखा विस्तार ब) अग्रिम स्वस्त वित्तपुरवठा
 क) माहिती तंत्रज्ञान सेवांचा वापर ड) ठेवीतील गतिशीलता
- ११) विमा क्षेत्रातील सुधारणा सुचविण्यासाठी खालीलपैकी कोणती समिती नेमण्यात आली.
 अ) मल्होत्रा समिती ब) रंगराजन समिती
 क) नरसिंहम् समिती ड) राजा चेलैय्या समिती
- १२) नाणेबाजार ----- कालावधी साठी अल्पकालीन कर्जपुरवठा करणे आणि कर्ज घेणे याच्याशी संबंधित आहे.
 अ) ५६५ दिवसापेक्षा कमी किंवा ५६५ दिवस पर्यंत ब) ४६५ दिवसापेक्षा कमी किंवा ४६५ दिवस पर्यंत
 क) ३६५ दिवसापेक्षा कमी किंवा ३६५ दिवस पर्यंत ड) वरीलपैकी एकही नाही

प्र.१ ब)

पुढील विधाने चुक की बरोबर ते सांगा (कोणतेही दहा)

१०

- १) नवीन आर्थिक धोरण १९९१ मध्ये वित्तमंत्री डॉ. मनमोहनसिंग यांनी जाहीर केले.
 २) शाश्वत विकास ध्येये (SDGs) आणि सहस्रकालातील आर्थिक विकास ध्येये (MDGs) समान आहेत.
 ३) परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणुकीचे २०१७ च्या धोरणामुळे परकीय गुंतवणूक वाढीस चालना मिळाली.
 ४) शेतमाल किंमत धोरण शेतकऱ्यांच्या विकासासाठी आवश्यक आहे.
 ५) शेती क्षेत्रात संस्थात्मक वित्तपुरवठ्यातील सहकारी बँकांचा वाटा कमी होत आहे.
 ६) नियंत्रित बाजारपेठामुळे उत्पादक आणि ग्राहक या दोहोंना उपयुक्त सेवा मिळण्यास मदत होत आहे.
 ७) आय.पी.ओ. आणि एफ.पी.ओ. या निर्गुंतवणूकीच्या एकसमान पध्दती आहेत.
 ८) एस.आय.डी.बी.आय ही पुनर्वित्त पुरवठा करणारी संस्था आहे आणि लघु उद्योगांना या संस्थेकडून प्रत्यक्ष वित्तपुरवठा होत नाही.
 ९) भारतात प्रदूषण नियंत्रणासाठी अनेक कायदे केलेले आहेत.
 १०) बँकिंग आणि वित्तीय क्षेत्रातील इंटरनेट बँकिंग हे इ-कॉमर्सचे फळ आहे.
 ११) अल्पसुचना बाजारात निधीचे व्यवहार हे दर महिन्याला होतात.
 १२) भांडवल बाजाराच्या वृद्धीत भारतामध्ये म्युच्युअल फंडस् ची मदत होत नाही.

प्र.२

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

१५

- अ) सामाजिक पायाभूत सुविधांची शिक्षणामधील भूमिका यावर चर्चा करा.
 ब) विविध कौशल्य विकास आणि प्रशिक्षण कार्यक्रमांविषयी परीक्षण करा.
 क) परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणुकीचे फायदे सांगा

- प्र.३ पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. १५
- अ) राष्ट्रीय शेती धोरण २००० ची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) भारत सरकारच्या शेतमाल किंमत धोरणाचे टीकात्मक मूल्यमापन करा.
- क) शेतमाल विपणन व्यवस्थेतील दोष दूर करण्यासाठी शासनाने केलेल्या उपाययोजनांविषयी चर्चा करा.
- प्र.४ पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. १५
- अ) भारतातील निर्गुतवणूक धोरणाचे यश विषद करा.
- ब) भारतात औद्योगिक प्रदूषण नियंत्रणात आणण्यासाठी कोणते उपाय योजले आहेत.
- क) १९९१ पासून भारतातील सेवा क्षेत्राची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.५ पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. १५
- अ) भारतातील बँकिंग क्षेत्रापुढील समस्या आणि आव्हाने विषद करा.
- ब) भारतातील नाणेबाजाराची रचना स्पष्ट करा.
- क) भारतातील भांडवल बाजारातील सुधारणांविषयी परीक्षण करा.
- प्र.६ टीपा लिहा.(कोणतेही चार) २०
- अ) नवीन आर्थिक धोरणांची उद्दिष्ट्ये
- ब) शेती पतपुरवठ्याची साधने
- क) स्पर्धा कायदा, २००२
- ड) विमा क्षेत्रातील नजीकच्या काळातील कल
- इ) भारतातील बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची भूमिका
- फ) शेती क्षेत्राच्या विकासासाठी सुयोग्य वातावरणाचे घटक